

Nr 15

Utlåtande i anledning av väckt motion angående frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 295, av herr *Rimmerfors*. I motionen föreslås, »att riksdagen för sin del må besluta sådan lagändring att arvodesersättning till förmyndare och överförmyndare för omyndigförklarad folkpensionärs pension bortfaller».

Beträffande de skäl som ligga till grund för motionärens hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser

Reglerna om förmynderskap återfinnas i *föräldrabalken*, som i dessa delar återger vad tidigare gällde enligt lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap.

Enligt 15 kap. 19 § *föräldrabalken* äger förmyndaren årligen uppbära arvode med belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet må emellertid icke, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem procent av den omyndiges behållna inkomst enligt årsräkning eller sluträkning. Därest särskild avgift erlagts för vård av den omyndiges värdehandlingar, skall emellertid förmyndarens arvode minskas därmed intill ett belopp av högst två procent av inkomsten från värdehandlingarna. Vidare stadgas i samma paragraf, att rätt till förmyndararvode ej skall tillkomma fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Då förmyndaren tillvaratar sin myndlings intressen i ett oskiftat dödsbo, äger han på motsvarande sätt enligt 14 kap. 11 § *föräldrabalken* rätt till skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen och må ej utan rättens särskilda förordnande överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem procent av den del av boets inkomst, som enligt årsuppgift rörande boet belöper på den omyndige.

Vid godmanskap gälla de citerade arvodesreglerna enligt 18 kap. 8 § *föräldrabalken* även för gode mannens rätt till arvode. Då godmanskap avser förvaltning av egendom, därför årsräkning eller sluträkning ej gives, äger gode mannen enligt 18 kap. 11 § *föräldrabalken* rätt att erhålla skäligt arvode för uppdraget så ock ersättning för sina kostnader.

Överförmyndaren äger enligt 19 kap. 12 § föräldrabalken uppbära arvode till belopp motsvarande en procent av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna icke överstigit tvåhundra kronor, och eljest två procent därav, dock att överförmyndaren icke av en omyndig äger uppbära mera än ettusen kronor för år. Inkomsten skall beräknas enligt årsräkning eller sluträkning eller, såvitt fråga är om omyndigs andel av inkomst från dödsbo, däri delägarna sammanleva i oskiftat bo, enligt årsuppgift rörande boet. Motsvarande regler om överförmyndararvode gälla beträffande dennes tillsyn över godmanskap.

I 19 kap. 13 § stadgas, att stad eller annan kommun, om det finnes lämpligt, äger lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till bestridande av de med hans verksamhet förenade kostnaderna. Kommunen äger ock att i ordning, som av Kungl. Maj:t godkännes, bestrida samtliga utgifter för detta ändamål, och äger kommunen i sådant fall uppbära ovannämnda procentuellt beräknade belopp.

Reglerna om arvode anknyta således till de årsräkningar och sluträkningar, som skola avgivas. Bestämmelserna om sådana räkningar givas i 16 kap. 5 § föräldrabalken. Enligt detta lagrum skall förmyndare före den 15 februari varje år till överförmyndaren avgiva årsräkning, innefattande redogörelse för förvaltningen under föregående år eller den del av året, varunder förmyndaren innehaft sin befattning. Sluträkning skall avgivas till överförmyndaren, då förmyndarens befattning upphör, och avse förvaltningen under det löpande året intill befattningens upphörande. I års- och sluträkning skola upptagas tillgångar och skulder vid såväl början som utgången av den tid räkningen avser. Därjämte skall i räkningen intagas en sammanställning av inkomster och utgifter under samma tid.

Års- och sluträkningen äro de handlingar genom vilka en förmyndare redovisar för sin förvaltning. I dessa skola således lämnas redovisning för inkomstbelopp, som verkligen ingått i förmyndarens förvaltning, och i överensstämmelse därmed utgår arvode endast efter nämnda inkomst. Lämnar förmyndaren ändock uppgift även rörande annan inkomst, medför detta icke rätt för förmyndaren att räkna arvode på denna inkomst. Då underårig över 16 år och omyndigförklarad enligt 9 kap. 3 § föräldrabalken resp. 10 kap. 5 § samma balk själv äger råda över sin arbetsförtjänst, åtnjutes således icke arvode för denna inkomst. Men om förmyndaren enligt 9 kap. 3 § andra stycket föräldrabalken resp. 10 kap. 5 § sista punkten samma balk erhållit särskilt tillstånd att omhändertaga den omyndiges arbetsförtjänst, kommer denna att ingå i förmyndarens förvaltning och bli föremål för arvodesavdrag.

Ytterligare må nämnas, att om överförmyndaren företar kontroll av förmyndarens räkenskaper och ekonomiska förvaltning samt detta medför särskilda kostnader eller avsevärt besvär, äger rätten enligt 17 kap. 2 § sista stycket föräldrabalken förordna, att särskild ersättning härför skall utgå ur den omyndiges medel.

Beträffande sättet för utbetalning av folkpensioner förutsattes i 2 § *kungörelsen den 20 juni 1947 angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensionerna*, att folkpension, som tillkommer omyndig, skall utbetalas till förmyndaren. Enligt 3 § samma kungörelse äger emellertid pensionsstyrelsen på framställning av den som äger uppbära pensionen förordna, att annan skall vara betalningsmottagare. Då pensionsberättigad är intagen å anstalt, som tillhör fattigvårdssamhälle, eller åtnjuter vård eller försörjning å annan anstalt mot avgift från fattigvårdssamhälle, äger fattigvårdssamhället enligt 18 § 2 mom. *lagen om folkpensionering* uppbära honom tillkommande folkpension och därur tillgodogöra sig vårdkostnaden. Dock skall fattigvårdssamhället alltid vara skyldigt att ur den uppburna folkpensionen tillhandahålla den pensionsberättigade fickpenningar med 30 kronor i månaden. Enligt 22 § *lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna* kan vidare landsting eller annan, som driver särskola eller vårdanstalt för psykiskt efterblivna, beträffande å anstalt intagna underåriga få såsom ersättning för vårdkostnaden uppbära dem tillkommande folkpension. Även i dessa fall skall den intagne tillhandahållas fickpengar.

Historik

Principen att förmyndare skall erhålla arvode för sitt uppdrag har gammal hävd i svensk rätt. Enligt 1669 års förmyndareordning gällde, att ersättning åt förmyndare skulle utgå med fem procent av den omyndiges årliga räntor och inkomster samt dessutom avlöning åt betjante samt kost och respengar åt förmyndaren själv. Kapitalet fick ej tillgripas för betalning av förmyndarens lön. I 1734 års lag stadgades i 23 kap. 5 § ärvdabalken, vilket lagrum gällde till dess lagen om förmyndarskap trädde i kraft, att den som »förmyndarskap väl och troligen förestått» ägde njuta den lön och vedergällning, som rätten prövade skälig, där han ej annorledes lät sig åtnöja. Ehuru detta lagrum syntes utgå därifrån, att arvode skulle givas först då förmyndaren frånträdde sin befattning, blev det dock stadgad praxis, att när förmyndarskap var förenat med förmögenhetsförvaltning, förmyndaren ägde årligen uppbära fem procent å den omyndiges behållna inkomster i arvode. Denna praxis hade uppenbarligen sitt stöd i den ovan citerade bestämmelsen i 1669 års förmyndareordning. Domstolarnas befoget att med hänsyn till förvaltningens omfattning sänka eller höja arvodet kom ytterst sällan till användning.

Även i förarbetena till lagen om förmyndarskap fasthölls principen om förmyndares rätt till arvode för sitt uppdrag. *Lagberedningen* uttalade här om:

Ehuru förmyndarens befattning otvivelaktigt är att anse som ett förtroendeuppdrag och åt rätten till arvode enligt beredningens mening ej bör givas en betydelse, som är ägnad att beröva befattningen denna karaktär, har beredningen å andra sidan ej ansett sig kunna föreslå, att befattningen, även då den är förenad med förmögenhetsförvaltning, dock i regel lämnas

olönad. Det är ofta förenat med svårighet att finna lämpliga personer, vilka att åtaga sig förmyndarskap, och det kan befaras, att ett borttagande av arvodesrätten för andra fall, än då domstol på grund av särskilda skäl funne arvode böra utgå, skulle komma att öka denna svårighet. Från denna synpunkt möter emellertid intet hinder mot borttagandet av rätten till arvode i de fall, då fader eller moder på grund av lag är förmyndare för eget barn.

— — — — —
Då det får anses bäst överensstämma med såväl den omyndiges som förmyndarens intressen, att arvode till denne i enlighet med rådande praxis utgår årligen, har beredningen ansett denna ordning böra uttryckligen lagfästas. Arvode bör vidare principiellt uppgå till det belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. I de årsräkningar, som avgivas av förmyndaren, upptages vanligen det förmyndaren tillkommande arvodet såsom utgift under den 31 december. Vid granskningen bör därför överförmyndaren tillse, att det upptagna arvodet ej överstiger vad som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Emellertid har beredningen ansett, att i lagen ett högsta belopp bör fastställas, utöver vilket arvodet ej må stiga utan särskild prövning av förmyndarskapsdomstolen. I detta hänseende föreslår lagberedningen i anslutning till rådande praxis för år räknat fem procent av den omyndiges inkomst enligt avgiven årsräkning eller sluträkning. Med inkomst avses nettoinkomst under året, d. v. s. intäkter med frånräknande av skuldräntor.

I enlighet med lagberedningens förslag infördes i lagen om förmyndarskap de sedermera till föräldrabalken överförda reglerna om förmyndares rätt till arvode.

Beträffande överförmyndarna föreslogs av *lagberedningen*, att dessa skulle utses av rätten och att arvode till dem skulle beräknas på visst sätt i förhållande till den omyndiges årsinkomst. Dessa bestämmelser avveko emellertid från de stadganden därom, som sedermera inflöto i förmyndarskapslagen. Sålunda skulle arvode icke få beräknas på förmyndarskap med årsinkomst understigande etthundra kronor. Såsom ersättning för överförmyndares sysslande med sådant förmyndarskap skulle till överförmyndare, som förordnades av häradsrätt, lämnas bidrag av statsverket och till överförmyndare, som tillsattes av rådhusrätt, där så erfordrades, utgivas bidrag av staden. Bidragen skulle beräknas efter vissa av lagberedningen i motiven till förslaget närmare angivna grunder. I fråga om nödvändigheten av statsbidrag till överförmyndarna anförde lagberedningen följande:

Då kontrollen över förmyndarnas förvaltning i första hand tillkommit i de omyndigas intresse, äro helt naturligt de omyndiga närmast att bära kostnaderna för densamma. Enligt gällande lag utgår också hela det arvode, som tillkommer gode männen, av de omyndigas egendom. I detta hänseende är föreskrivet, att till gode männen skall såsom arvode årligen inbetalas en procent av omyndigs räntor och andra inkomster. I de yttranden, som av domstolarna avgivits dels i anledning av 1902 års riksdagsskrivelse angående förbättrad kontroll över förmyndares förvaltning och dels i anledning av 1911 års sakkunnigförslag till lag om förmyndarskapsförvaltning, har emellertid med styrka framhållits, att den ersättning, som på detta sätt tillföres gode männen, är för låg, och att denna omständighet i hög grad medverkat till svårigheten att erhålla dugliga gode män. I detta samband torde

också böra beaktas, att en mängd omyndiga hava egendom av så ringa värde, att arvode efter den angivna beräkningsgrunden mången gång endast uppgår till några öre. Vid sådant förhållande är det helt naturligt, att gode männen, på sätt beredningen inhämtat, ofta avstå från dylika små arvoden, vilket emellertid, med hänsyn till det stora antalet sådana fall, är i sin mån ägnat att ytterligare nedsätta gode männens i och för sig ringa ersättning. — — — Av vad ovan anförts lärers utan tvivel framgå, att det arvode, som efter nuvarande beräkningsgrund av en procent å inkomsten kan tillföras överförmyndaren av de *små* förmynderskapen, är alltför ringa för att tillnärmelsevis utgöra ersättning för utgifter och besvär. Någon förhöjning synes icke kunna komma i fråga med hänsyn till dessa omyndigas ringa ekonomiska bärkraft. Övervägande skäl tala för att befria dem från all avgift för förmyndarkontrollen. För en dylik åtgärd talar särskilt önskvärdenheten att fritaga överförmyndaren från indrivning av alltför små arvodesbelopp. Om man bibehölle den nuvarande anordningen även i fråga om de minsta förmynderskapen, skulle överförmyndaren förvisso på samma sätt som gode männen genom förhållandenas makt i många fall nödgas avstå från arvodet. Den osäkerhet med hänsyn till inkomstens beräkande, som därav bleve följden, skulle dock säkerligen menligt återverka på möjligheten att besätta överförmyndarbefattningarna.

Sedan lagberedningen beträffande frågan i vilken ordning överförmyndaren skulle beredas gottgörelse för de kostnader och besvär handhavandet av tillsynen över de förmynderskap, som lämnade en årsinkomst understigande etthundra kronor, avvisat tanken på att låta de större förmynderskapen vidkännas så stora avgifter att dessa försloge till ersättning jämväl för de mindre, anförde beredningen vidare.

Under sådana förhållanden har för beredningen icke återstått annat än att föreslå, att kostnaden för tillsynen över huru de avgiftsfria förmögenheterna förvaltas lägges på det allmänna. Om det för samhället är önskvärt, att även den obetydligaste förmögenhetsförvaltning för omyndig eller bortovarande underkastas samma kontroll, som synes påkallad, då fråga är om mera betydande tillgångar, torde det för övrigt kunna betecknas såsom billigt, att det allmänna också ikläder sig de kostnader för denna kontroll, som icke lämpligen böra bäras av de mindre bemedlade omyndiga eller bortovarande själva.

I den i ämnet till 1924 års riksdag avgivna *propositionen* (nr 53) upptogs icke någon regel om bidrag av statsverket eller stad till överförmyndarna.

Departementschefen yttrade i *propositionen* härom bl. a. följande:

Då här är fråga om kontroll över en förmögenhetsförvaltning, synes det principiellt böra åligga dem, i vilkas intresse kontrollen inrättas, att själva bära kostnaderna för denna. Med hänsyn härtill torde invändning icke kunna resas mot bibehållande av den för närvarande gällande grundsatsen att även omyndiga med obetydlig förmögenhetsförvaltning skola lämna bidrag till arvode åt kontrollorganet. Häremot talar visserligen den av lagberedningen framhållna synpunkten, att överförmyndaren bör besparas besväret attindriva alltför små arvodesbelopp. Det torde emellertid nu hava utbildats en bestämd praxis, att förmyndaren själv beräknar beloppet av det arvode, som tillkommer kontrollorganet, och inbetalar detta belopp vid ingivandet av årsräkning. Ett bibehållande av skyldighet för alla omyndiga, vilka haft inkomst av kapital under förmyndares förvaltning, att bidraga

till arvode åt kontrollorganet lärer med hänsyn härtill icke behöva befaras skola i alltför stor utsträckning medföra besvär för överförmyndarna. — — — Det torde emellertid icke kunna förnekas, att det även med dessa nya grunder för arvodets beräkning kan komma att inträffa, att vissa överförmyndare av de omyndigas medel erhålla arvode till så ringa belopp, att detta icke med säkerhet täcker ens de utgifter vederbörande måste ådraga sig för befattningens vederbörliga uppehållande. Detta kan särskilt befaras beträffande vissa tingslag i övre Norrland. Det bör därför tagas under övervägande, huruvida icke sådana överförmyndare skola av statsmedel tillförsäkras ett ringa förvaltningsbidrag.

Vid 1940 års riksdag genomfördes på grundval av en av professorn *Åke Holmbäck* verkställd utredning (SOU 1939: 33) vissa ändringar i lagen om förmynderskap. De med systemet för arvoden till överförmyndarna sammanhängande spörsmålen upptogs i Holmbäckes utredning. I denna del anförde Holmbäck:

Vid en reform i riktning av att med eller utan ökning av distriktets storlek skapa ett medel att få mera kvalificerad överförmyndare måste emellertid en synpunkt beaktas: mera kvalificerade överförmyndare torde man icke ha möjlighet att erhålla, om man icke kan erbjuda dem ett tillräckligt arvode.

Överförmyndare uppstår för närvarande 1 procent av myndlings behållna inkomst, där denna icke uppgår till mer än 200 kronor, och eljest 2 procent, med ett maximum av 1 000 kronor från ett och samma förmynderskap. I realiteten betyda dessa stadganden, att överförmyndaren från det stora flertalet förmynderskap erhåller ett blott obetydligt arvode. Vid de flesta förmynderskapen ligga myndlingens inkomster väsentligt under 200 kronor per år, och överförmyndarens arvode från vart och ett av dem uppgår i måhända flertalet fall till blott några öre eller till ingenting alls. Även från åtskilliga förmynderskap, där kapitaltillgång finnes, har överförmyndaren ingen eller blott ringa inkomst. Om t. ex. far- eller morföräldrar förordnat, att förmögenhet skall tillfalla barnbarnen såsom dessas egendom men att barnbarnens föräldrar under sin livstid skola erhålla inkomsterna av förmögenheten, uppstår en förmögenhetsmassa, som otvivelaktigt måste kontrolleras av överförmyndaren men som icke för denne medför något arvode. Den ersättning för sitt arbete, överförmyndaren erhåller, kommer i följd härav att utgå från ett fåtal förmynderskap, i vilka finnas större inkomster; de större förmynderskapen äro med andra ord belastade med avgifter, som täcka överförmyndarens arbete även med de smärre förmynderskapen, d. v. s. de äro beskattade till de smärre förmynderskapens förmån. Detta är icke blott orättvist — det arbete, överförmyndaren har att nedlägga å ett större förmynderskap, kan stundom, särskilt då en bank sköter den reella förvaltningen, vara rätt obetydligt i förhållande till det arvode han får för just detta förmynderskap — utan det medför en olämplig nyckfullhet i överförmyndarens inkomster från överförmyndariet. Om överförmyndaren över huvud erhåller skälig ersättning för sitt arbete, är beroende på, om i hans distrikt finnes en eller annan större förmögenhet, som står under förmyndarvård. I de smärre städerna och å landsbygden äro dessa förmögenheter så fåtaliga, att överförmyndaren måhända som regel får fullgöra sitt uppdrag, vilket även är förenat med ett betydande ekonomiskt ansvar, utan att erhålla nämnvärd ersättning.

Större eller säkrare arvoden åt överförmyndarna betyda emellertid ökade utgifter för stat eller kommun eller för bäggedera. Så länge överförmynd-

dare utses av kommunerna, ter det sig mest naturligt att utgifterna läggas å dessa. Redan enligt den gällande lagstiftningen ha kommunerna möjlighet att gripa in: de kunna tillerkänna en överförmyndare ett fast arvode mot att han till kommunen avstår från de inkomster, han erhåller från de förmynderskap, som stå under hans tillsyn, eller också lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till de med hans verksamhet förenade kostnaderna. En eventuell ny lagstiftning torde då böra vila på den grundsatsen, att kommunerna skulle tvingas att giva arvode åt överförmyndare. Skulle man införa stadganden om att överförmyndare skola utses av rätten, torde åter statsmedel böra ställas till disposition, vilket också förutsattes i 1924 års kungliga proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning. Under de förhållanden, som för närvarande äro rådande, och med den belastning av de skattedragande, vilken därigenom uppstår, torde det emellertid icke vara lämpligt att söka genomföra arvoden åt överförmyndare vare sig genom nya anslag på kommunernas stater eller på riksstaten.

I motioner (I: 243 och II: 291) vid 1950 års riksdag upptogs ånyo frågan om ersättning åt överförmyndare. I motionerna gjordes gällande, att systemet att ersätta överförmyndarnas arbete genom procentuellt beräknat arvode av myndlingarnas inkomster vore otidsenligt. Eftersom överförmyndares tillsättning vore en kommunal angelägenhet, skulle man enligt motionärernas mening kunna ifrågasätta, att kommunen också ålades att helt svara för överförmyndarens arvode och att därvid den nuvarande arvodesbetalningen ur myndlingarnas medel bortföle. Motionerna, i vilka även andra förmenta brister i förmynderskapslagstiftningen påtalades, utmynnade i hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av förmynderskapslagstiftningen i de avseenden, som berördes i motionerna.

I avgivet utlåtande (nr 9) över motionerna erinrade *första lagutskottet* om den kritik, som vid den tidigare utredningen riktats mot gällande regler om arvode åt överförmyndare, samt anförde vidare:

Jämväl enligt utskottets mening kunna erinringar göras mot de gällande reglerna om arvode åt överförmyndare. Dessa regler äga emellertid samband med bestämmelserna om arvoden åt förmyndare och gode män. Då avsevärda olägenheter icke synas vara förknippade med det nuvarande arvodesystemet, synes det icke vara anledning att nu överväga en reform på hela detta område. Utskottet får därjämte framhålla, att de förut åberopade finansiella skälen alltjämt äga giltighet.

Redan vid 1951 års riksdag väcktes emellertid åter motioner (I: 153 och II: 128), vari framställdes önskemål om att överförmyndare skulle avlönas med allmänna medel.

I motiveringen för motionärernas hemställan åberopades vad som förekommit i ett av justitieombudsmannen behandlat ärende. Ur akten i detta ärende inhämtas, att *rådhusrätten i Västerås* i september 1946 anhöll att justitieombudsmannen måtte till Kungl. Maj:t göra framställning om lagändring rörande förmyndares och överförmyndares arvoden i vissa fall. I rådhusrättens skrivelse framhölls bl. a. följande. I motsats till vad som

torde gälla beträffande underhållsbidrag, pensions- eller livräntebelopp, som uppbyres av legal förmyndare i egenskap av vårdnadshavare, syntes förmyndare och överförmyndare lagligen vara berättigade till arvode å pensions- eller livräntebelopp eller underhållsbidrag som i andra fall tillkomme omyndig. Sålunda torde exempelvis, då omyndigförklarad åtnjöte folkpension eller pension av tjänst, förmyndare och överförmyndare, oavsett att den omyndige icke ägde andra tillgångar och att pensionen icke överstege kostnaderna för den omyndiges livsuppehälle, vara berättigade till arvode. Detta måste, såväl i betraktande av den pensionsberättigades ekonomiska förhållanden i det förutsatta fallet som ock med hänsyn till att någon egentlig förmögenhetsförvaltning i dylikt fall icke förekomme, te sig uppenbart orimligt. Om en lagändring på denna punkt skulle medföra att överförmyndarna icke erhöle skäligt arvode för sitt arbete, syntes böra tagas under övervägande, huruvida icke vidgad rätt till ersättning av kommunala eller statliga medel borde tillerkännas överförmyndare.

Över rådhusrättens skrivelse avgåvos efter remiss yttranden av en del överförmyndare i större städer. Flera av dessa överförmyndare delade rådhusrättens i Västerås uppfattning. Överförmyndaren i Uppsala, professorn Åke Holmbäck, ifrågasatte i sitt yttrande om man icke över lag borde införa kommunala eller statliga arvoden för överförmyndarna.

Vid ärendets avgörande i december 1947 fann *justitieombudsmannen* framställningen ej föranleda någon hans vidare åtgärd.

Motionerna behandlades av *första lagutskottet*, som i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 9) hemställde, att de ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet erinrade i sitt yttrande om de skäl som utskottet år 1950 åberopat mot ändring av arvoderingsreglerna samt anförde vidare:

Såsom rådhusrätten i Västerås framhållit, kan det i vissa situationer vara otillfredsställande att överförmyndare tillgodogör sig arvode för sin befattning med förvaltningen av omyndigförklarades folkpension m. m. Utskottet har emellertid under hand inhämtat, att de sakkunniga för anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m. torde komma att upptaga sagda spörsmål till granskning, såvitt rör sådana omyndiga av nyssnämnda kategori, som vistas å anstalt.

I anslutning till ett av motionärerna anført exempel på fall, då de nuvarande reglerna om arvode skulle verka stötande, vill utskottet framhålla, att motionärerna synas ha förbisett att överförmyndares arvode skall beräknas på den behållna årsinkomsten. Med behållen inkomst förstås intäkter med frånräknande av skuldräntor och förvaltningskostnader.

Slutligen får utskottet framhålla, att de av utskottet föregående år åberopade finansiella skälen mot en reform på detta område i nuvarande läge göra sig gällande med ökad styrka. — Såsom framgår av den föregående redogörelsen komme det allmänna, därest stat eller kommun helt skulle avlöna överförmyndarna, att belastas med betydande utgifter. Dessa kunna beräknas icke understiga 1 000 000 kronor per år.

Vid 1954 års riksdag väcktes motion (II:152), vari begärdes utredning för att åstadkomma en sådan lagändring att omyndiga pensionärers levnads-

standard ej beskures genom förmyndares rätt till arvode och att förmyndare i sådana fall erhöle arvode i annan ordning.

Vid första lagutskottets behandling av motionen avgåvos yttranden över densamma av ärvdabalkssakkunniga, Stockholms rådhusrätt och överförmyndarna i Göteborg.

Ärvdabalkssakkunniga erinrade om att man med hänsyn till bestämmelserna i 3 § kungörelsen angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensionerna och 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen syntes kunna räkna med att folkpension ofta icke behövde uppbäras av förmyndaren och att denne i sådant fall näppeligen kunde anses berättigad till arvode beräknat på pensionen. De sakkunniga fortsatte:

Om förmyndaren däremot haft att uppbära och redovisa för pensionen, synes det icke böra förvägras honom arvode därför. Utbetalning av åtskilliga utgifter, såsom för hyra m. m., kan ha ankommit på förmyndaren. Har förmyndarens arbete varit mycket ringa, kan emellertid arvodet enligt lagen reduceras i proportion därtill. Det tillhör överförmyndarens uppgift att granska förmyndarens förvaltning och sålunda även att tillse att denne ej tillgodoräknat sig större arvode än som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning.

Det är naturligtvis tänkbart att, såsom i motionen synes vara åsyftat, låta förmyndarens arvode utgå av allmänna medel. Påpekas må emellertid att, ehuru en omyndigförklaring är en åtgärd från samhällets sida, den dock sker i vederbörandes eget eller hans närståendes intresse. I och för sig är därför den omyndige närmare till att svara för förmyndararvodet än statsverket. Om den omyndige, utöver folkpensionen, har andra tillgångar av någon betydelse, synas ej heller billighetsskäl tala för den ifrågasatta lösningen.

Stockholms rådhusrätt anförde, bland annat, följande:

Vid rådhusrätten finns f. n. inskrivna 1 634 förmynderskap avseende omyndigförklarade personer med tillgångar. Det är icke möjligt att utan ingående undersökning angiva hur många av dessa som tillhör ovannämnda, av motionären åsyftade grupp, och en dylik undersökning medhinnas icke under remisstiden. Rådhusrätten anser sig emellertid utan närmare undersökning kunna konstatera att den allra största delen av nämnda omyndigförklarade består av personer, som på grund av sinnessjukdom är intagna å olika anstalter, och att sålunda den grupp, som »lever ett normalt liv ute i samhället» utgör en obetydlig minoritet.

Beträffande denna grupp vill rådhusrätten ingalunda betvivla att förmyndararvodet utgör en betungande utgift, under förutsättning att vederbörande skall försörja sig enbart på folkpensionen. Detta torde emellertid åtminstone här i Stockholm knappast vara möjligt, även om den utgår oförminskad, och vederbörande lär väl därför vara nödsakade att söka socialhjälp. I detta sammanhang må anföras att folkpensionen (ålderspension) för ensamstående person uppgår till 1 750 kronor årligen under det att existensminimum för ensamstående person i Stockholm normaliter synes kunna sättas till 3 120 kronor. På grund av vad sålunda anförts synes det att något socialt problem i förevarande hänseende icke kan konstateras inom rådhusrättens verksamhetsområde.

Avslutningsvis vill rådhusrätten framhålla att några klagomål i det i motionen påtalade hänseendet icke kommit till rådhusrättens kännedom.

Överförmyndarna i Göteborg förklarade sig ansluta sig till de av motionären framförda synpunkterna och motiveringarna samt tillade, att det syntes rimligt att även överförmyndarens granskningsarvode utginge i annan ordning.

I utlåtande över motionerna (nr 11) framhöll *utskottet* inledningsvis, att bestämmelsen om att förmyndare ägde i arvode uppbära fem procent av den omyndiges inkomst vore allenast en maximiregel, varav följde, att arvodet stundom ej komme att uppgå till den sålunda angivna gränsen. Detta syntes ofta böra bli förhållandet just i sådana fall, då förmyndarens uppgift inskränkte sig till att utkvittera och omedelbart vidarebefordra myndlingen tillkommande pension. Vidare fastslog utskottet, att då en omyndighetsförklaring skedde till skydd för den enskilde, denne vore allmänt sett närmare till att svara för kostnaderna för förmyndarförvaltningen än statsverket. Med hänsyn härtill liksom av statsfinansiella skäl borde enligt utskottet såsom huvudprincip alltjämt gälla, att kostnaden för förmyndararvodet skulle utgå ur den omyndiges tillgångar.

Utskottet anförde vidare:

Motionären synes emellertid närmast åsyfta, att en ändring av reglerna om förmyndararvode skulle ske endast beträffande omyndiga folkpensionärer. Därvid framhåller motionären ytterligare, att det av honom påtalade missförhållandet framträdde huvudsakligen i de fall, då den omyndige levde ett normalt liv ute i samhället, medan det för en anstaltsvårdad omyndig som regel finnes en viss marginal mellan vårdkostnaden och pensionsbeloppet, vilket medförde, att förmyndararvodena ej i samma utsträckning invercade på sådana omyndigas levnadsstandard.

Av betydelse för den vidare bedömningen av förevarande fråga blir då, hur stor den av motionären närmast åsyftade gruppen kan antagas vara. En noggrannare bestämning härav låter sig visserligen ej göra utan omfattande undersökning. Man torde dock kunna antaga, att då en folkpensionär finnes urståndsatt att reda sig själv och på grund därav blir omyndigförklarad, han i de flesta fall även anses vara i behov av och blir föremål för anstaltsvård. Den av motionären åsyftade gruppen torde därför, såsom Stockholms rådhusrätt uttalat i sitt yttrande, utgöra allenast en obetydlig minoritet av de omyndigförklarade. De av motionären anförda skälen för en lagändring synas emellertid ej äga giltighet ens för hela denna minoritetsgrupp. Det är exempelvis rimligt, att omyndiga, som äga tillgångar av någon betydelse utöver folkpensionen, i enlighet med den antagna huvudprincipen själva bekosta förmyndarförvaltningen. Vid sidan av denna grupp må visas på de fall, där en omyndig vårdas i hemmet av en anhörig eller annan närstående. Ofta torde just möjlighet till sådan vård vara förutsättningen för att en omyndigförklarad skall kunna reda sig utan anstaltsvård. I dessa fall torde som regel till förmyndare utses någon den omyndigförklarade närstående. På grund av samhörigheten mellan den omyndige och förmyndaren kommer i många av de här avsedda fallen förmyndararvode otvivelaktigt ej att uttagas.

Med hänsyn till det anförda synas de obilliga konsekvenser av nuvarande lagstiftning, vilka motionären påtalar, endast uppkomma i sällsynta undantagsfall. Enligt utskottets mening bör man ej överväga särskild lagstiftning enbart med hänsyn till dessa. I detta sammanhang vill utskottet även visa

på de mycket vanskliga avgränsningsspörsmål, som skulle uppkomma vid en sådan lagstiftning. Det kan sålunda framhållas, att en lagstiftning till förmån för den av motionären närmast avsedda gruppen skulle komma att på ett ej sakligt motiverat sätt gynna denna grupp framför andra omyndiga med inkomster icke överstigande folkpensionens belopp. I stället får det alltjämt ankomma på socialvården att träda hjälpande emellan även i de gränsfall, där vederbörande möjligen skulle kunna reda sig utan sådan hjälp, om arvodesavdrag ej skedde på honom tillkommande folkpension.

Enligt utskottets mening saknas därför anledning att begära den av motionären äskade utredningen rörande ändring av reglerna om förmyndararvoden.

Motionen föranledde ej någon riksdagens åtgärd.

Frågan om ersättning åt överförmyndare berördes ånyo i motioner (I: 367 och II: 447) vid 1955 års riksdag. I dessa motioner framfördes kritik i skilda avseenden mot gällande organisation av överförmyndarinstitutionen. Bl. a. riktades kritiken mot att överförmyndarna erhöles ersättning i form av arvoden ur myndlingarnas medel, och motionärerna syntes vilja förorda, att överförmyndarna skulle vara fasta befattningshavare med lön av allmänna medel.

I över motionerna avgivet utlåtande (nr 40) uttalade första lagutskottet beträffande de av motionärerna framförda anmärkningarna mot arvoderingsreglerna:

Det av motionärerna framförda önskemålet att ersättningen till överförmyndarna skall bestridas av allmänna medel var föremål för riksdagens behandling senast år 1951 och avvisades därvid under åberopande av bland annat statsfinansiella skäl. Dessa skäl göra sig uppenbarligen alltjämt gällande med oförminskad styrka. Även bortsett härifrån saknas emellertid anledning att frångå principen att kostnaden för kontrollen över förmyndarna skall utgå ur de omyndigas tillgångar. Då denna kontroll inrättats i de omyndigas intresse, måste dessa nämligen anses vara närmare till att svara för kostnaderna för densamma än det allmänna. Utskottet kan alltså icke dela motionärernas uppfattning att överförmyndarinstitutionen är en allmän angelägenhet av samma art som t. ex. polisväsendet.

Utan tvivel kunna vissa erinringar göras mot de gällande arvodesreglerna. J synnerhet kan den kritiken riktas mot dem, att överförmyndarnas ersättning stundom blir ojämn och slumpartad samt icke alltid står i direkt förhållande till det arbete de haft att utföra. Såsom första lagutskottet yttrade vid 1950 års riksdag synas likväl några avsevärda olägenheter icke vara förknippade med de gällande reglerna, utan dessa torde verka så, att ersättningen till överförmyndarna i stort sett utgår med skäligen belopp. Tillräckliga skäl för att anse arvodesreglerna i behov av revision föreligga enligt utskottets mening därför icke.

På förslag av utskottet lämnade riksdagen motionerna utan bifall.

Vidare må nämnas, att vissa olägenheter av att förmyndararvode utgår å folkpension tidigare uppmärksammats av *de sakkunniga för anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m.* i dessas den 8 november 1951 avgivna betänkande (SOU 1951: 47). De sakkunniga konstatera, att en omyndigförklarad, å an-

stalt intagen folkpensionär, vars pension enligt 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen uppbäres av fattigvårdssamhälle, är ovillkorligen berättigad till fickpengar. Då folkpensionen för en omyndigförklarad anstaltsintagen i stället uppbäres av förmyndaren, som ur pensionen betalar vårdavgiften och tillhandahåller den omyndige medel för dennes personliga bruk, föreligger däremot icke ovillkorlig rätt för den omyndige att erhålla fickpengar. En särskild nackdel med att rätten till fickpengar i sådant fall upphör vore enligt de sakkunniga, att ofta förmyndar- och överförmyndararvoden komme att frångå de belopp, som borde tillkomma pensionstagaren personligen. Enligt de sakkunnigas förslag skulle dessa olägenheter emellertid avhjälpas genom att folkpensionen för anstaltsvårdad regelmässigt skulle uppbäras direkt av anstalten även i andra än nu i 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen angivna fall. I den mån så komme att ske, komme pensionsmedlen ej att ingå i förmyndarens förvaltning och bleve ej längre föremål för arvodesavdrag.

De sakkunnigas förslag är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet

Gällande system för beredande av ersättning åt förmyndare och överförmyndare bygger på principen, att då förmyndarförvaltning och den av överförmyndare upprätthållna kontrollen däröver anordnas i den omyndiges intresse, denne också bör bära kostnaden därför. Att en sådan princip följes synes utskottet naturligt, och ej heller motionären tycks vilja ifrågasätta lämpligheten därav såsom grundläggande huvudregel. I motionen förordas emellertid ett på så sätt begränsat undantag från den allmänna principen, att arvode till förmyndare och överförmyndare ej skall utgå å omyndigförklarad tillkommande folkpension. I motiveringen för förslaget framhåller motionären, att folkpension bör jämsställas med arbetsinkomst, varöver myndlingen själv råder och varå — enligt vad ovan sagts — arvode således ej utgår. Det synes motionären stötande för rättskänslan att för en inkomstpost av sådant slag avhända myndlingen ett avsevärt belopp i arvoden.

I anledning av motionärens motivering för sin hemställan må framhållas, att redan enligt gällande rätt förmyndare och överförmyndare icke synas berättigade till arvode å myndling tillkommande folkpension annat än om pensionen verkligen ingått i förmyndarförvaltningen. Så behöver ej alltid vara förhållandet. Enligt kungörelsen angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensionerna möjliggöres att förordna särskild betalningsmottagare för folkpension, och denna möjlighet kan i fråga om omyndiga folkpensionärer utnyttjas till att låta pensionen mottagas icke av förmyndaren utan direkt av den omyndige. Enligt vad utskottet inhämtat förekomma dylika förordnanden huvudsakligen beträffande folkpensionärer,

som äro omyndiga på grund av underårighet, men däremot ytterligt sällan beträffande omyndigförklarade folkpensionärer. Vidare må erinras om att vid vissa fall av anstaltsvård folkpension som tillkommer den vårdade må uppbäras av den som driver vårdanstalten eller eljest betalar kostnaden för vården. Denna möjlighet att, då omyndig folkpensionär vårdas å anstalt, undvika förmyndarförvaltning av folkpensionen, avses även, såsom av ovanstående redogörelse framgår, skola betydligt utvidgas. Enligt framlagt sakkunnigförslag skall nämligen folkpensionen för anstaltsvårdad regelmässigt uppbäras direkt av anstalten.

För åtskilliga fall finnes sålunda för omyndiga folkpensionärer möjlighet att undgå, att folkpensionen indrages i förmyndarförvaltningen och därigenom beskäres av utgående arvoden till förmyndare och överförmyndare. För mellangruppen av omyndiga folkpensionärer, vilken varken vårdas å anstalt eller kan anförtros att personligen uppbära sina pensioner, måste emellertid folkpensionens utkvitterande och förvaltning anförtros förmyndaren. Att denne enligt huvudregeln då även äger uppbära arvode härför liksom också överförmyndaren för sin kontroll av förmyndaren synes rimligt. Det måste emellertid för dessa fall understrykas, att bestämmelsen om att förmyndararvode må uppgå till fem procent av den omyndiges årsinkomst allenast är en maximiregel. I fall, då förmyndarens uppgift huvudsakligen inskränkt sig endast till att utkvittera och vidarebefordra myndlingen tillkommande folkpension, kan därför skäligt arvode synas böra utgå med lägre belopp. Det åligger överförmyndaren att tillse, att arvodet ej överstiger vad som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning.

Av det anförda torde framgå, att gällande system — i synnerhet om det kompletteras med regler av det slag som förutsatts i berörda sakkunnigutlåtande — i stort sett synes motsvara de krav som kunna ställas på att omyndigs folkpension icke onödigtvis belastas med avgifter till förmyndarförvaltning. Härmed är naturligen icke sagt, att det skulle vara tillfredsställande, att den knappa försörjning som erbjudes genom folkpensionen beskäres genom här ifrågakvarande arvoden. Härigenom uppkommande problem kunna emellertid knappast givas en så enkel lösning som den av motionären förordade. Om den omyndige ej skall enligt huvudregeln själv betala för förmyndarförvaltningen, måste t. ex. den frågan ställas, huruvida det allmänna kan vara berett att i en eller annan form övertaga kostnaderna härför. Vidare måste uppmärksammas de avgränsningsproblem, som nödvändigtvis åtfölja en reform i den förordade riktningen. Om en omyndig folkpensionär ej skall betala förmyndarförvaltning för uppburen folkpension synes det nämligen rimligt, att ej heller annan omyndig, vars inkomster icke överstiger folkpensionen, skall betala ersättning till förmyndare eller överförmyndare.

Utskottet finner sig sålunda ej kunna tillstyrka den av motionären förordade lagändringen och får med åberopande av det anförda hemställa, att förevarande motion, II: 295, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 mars 1956

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, Per Olofsson, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, fru Gärde Widemar*, herrar Magnusson och Lindgren;

från andra kammaren: herrar Rylander, Onsjö, Hedqvist, Östlund, Ekström, Jacobsson i Sala*, fröken Löwenhielm och herr Lundqvist*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.